

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ

УДК 378.4.37.031.4

В.П. Малахов, д-р техн. наук, проф.,
В.І. Бондар, інженер, Одес. нац. політехн. ун-т.

ОДЕСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ (ПОЛІТЕХНІЧНИЙ) ІНСТИТУТ В 1943...1945 РР.

В.П. Малахов, В.І. Бондар. Одеський індустріальний (політехнічний) інститут в 1943...1945 рр. На основі архівних документів представлено історію інституту в 1943...1945 рр., коли Одеський індустріальний інститут був евакуйований в м. Пенза, на базі його створено Пензенський індустріальний інститут, а частина Одеського інституту знову повернулася у визволену Одесу.

В.П. Малахов, В.І. Бондарь. Одесский индустриальный (политехнический) институт в 1943...1945 гг. На основе архивных документов представлена история института в 1943...1945 гг., когда Одесский индустриальный институт был эвакуирован в г. Пенза, на базе его создан Пензенский индустриальный институт, а часть Одесского института снова возвратилась в освобожденную Одессу.

V.P. Malakhov, V.I. Bondar. History of the Odessa Industrial (Polytechnic) institute of 1943...1945. Based on archive documents the history of the institute in 1943...1945 is presented, when the Odessa Industrial Institute was evacuated to Penza, the Penza Industrial Institute was created on its basis, and part of the Odessa Institute once again returned to the liberated Odessa.

Спогади своєї історії, етапів становлення та розвитку набувають особливої актуальності під час святкування ювілеїв. Адже вірно кажуть, що не знаючи минулого, не можна будувати майбутнє. А історію вищого навчального закладу варто пам'ятати та збагачувати не лише із ввічливості, а й для переконливості в тому, що наше сьогодення є результатом майже вікової традиції, натхненної й напруженої праці кількох поколінь вчених та викладачів на нелегкій освітній ниві.

Історія Одеського національного політехнічного університету є предметом гордості всіх, хто в ньому навчався і працював і хто працює і навчається сьогодні, даниною глибокої подяки всім тим, хто збагачував його славу й честь, створював традиції та закладав фундамент на майбутнє [1].

Важливо також пам'ятати, якщо ми самі не будемо писати власної історії, то це робитимуть за нас інші з усіма недоліками, які неминучі за таких обставин.

Достатньо навіть побіжно ознайомитися з історичними виданнями, що заповнили наші книгарні, щоб переконатися в тенденційності викладання фактів, особливо щодо України. В них переважає відверто поверхневий погляд на нашу історію.

Не можна в контексті сказаного не згадати про ще одну з проблем, пов'язану з тим, що основна частина збережених архівних документів знаходиться за межами нашої країни і ми не маємо можливості з ними ознайомитись.

Інший ускладнюючий чинник полягає в тому, що велика частина архівних документів була втрачена під час Великої Вітчизняної війни.

На основі деяких документів, які нині зберігаються в Державному архіві Пензенської області та архівному фонді Пензенського державного технічного університету, що стали нам доступними та не ввійшли до попереднього видання [1], надаємо стислий огляд історії Одеського індустріального інституту (нині Одеський національний політехнічний університет) в період евакуації під час Великої Вітчизняної війни у м. Пенза.

Робота Одеського індустріального інституту у м. Пенза була відновлена після передислокації із м. Одеса у відповідності до розпоряджень Ради Народних Комісарів СРСР з 01.10.43 р. [2...4].

У 1943 р. в інституті встановлено план прийому на перший курс в кількості 300 осіб, зі спеціальностей:

- технологія машинобудування — 75 осіб;
- металорізальні верстати — 50 осіб;
- машини ливарного виробництва і ливарна справа — 50 осіб;
- точна механіка — 75 осіб;
- парові двигуни, паросилові установки, промислове використання теплової енергії — 50 осіб.

Незважаючи на війну, керівництво інституту знайшло можливість прийняти до навчання необхідну кількість студентів, забезпечити повноцінний навчальний процес і підготовку спеціалістів для народного господарства.

Одночасно було відновлено навчання 200 студентів старших курсів. Розроблено план заходів щодо відновлення в інституті спеціальностей:

- технологія неорганічних речовин;
- електричні машини, апарати та електропривод.

Згідно з наказами Наркома Мінометного озброєння СРСР і Всесоюзного Комітету у справах вищої школи директором інституту був затверджений інженер Березко Сергій Петрович [5, 6].

Навчальний рік інститут почав з 01.11.43 р. у складі трьох факультетів: механіко-технологічного, точної механіки, теплотехнічного, а також одинадцяти кафедр: основ марксизму-ленінізму, іноземних мов, вищої математики, фізики, хімії, теоретичної і прикладної механіки, опору матеріалів, нарисної геометрії і графіки, технології металів, військово-фізкультурної підготовки, ливарної справи.

На початок навчального року в інституті професорсько-викладацький склад становив 21 особу, а на кінець року вже 44, з них 6, що мали вчений ступінь кандидата наук.

Над дисертаційними темами працювали 8 здобувачів, з них 3 викладачі працювали над виконанням докторських дисертацій.

На момент організації інститут не мав бібліотеки, але до кінця навчального року бібліотечний фонд налічував вже 7148 примірників книг, з яких 3307 примірників технічної літератури. Бібліотека передплачувала 32 найменування журналів та 5 газет.

У відповідності до розпоряджень Ради Народних Комісарів СРСР, Наркома Мінометного озброєння СРСР і Всесоюзного Комітету у справах вищої школи в 1944 р. у м. Пенза на основі евакуйованої частини Одеського індустріального інституту було створено Пензенський індустріальний інститут [7, 8].

Після звільнення м. Одеса від фашистської окупації відбулось повернення частини Одеського індустріального інституту до м. Одеса. Розпорядженням секретаріату Одеського обласного КП(б) України та пропозицією Ворошилівської райради м. Одеса від 18.04.44 р. № 41 Одеський індустріальний інститут було оголошено відкритим. У складі інституту налічувалися три факультети: механічний, електротехнічний і теплотехнічний. Були створені й розпочали роботу 20 кафедр. Був встановлений план прийому на 1944/45 навчальний рік на перший курс у кількості 300 осіб та на старші курси у кількості 200 осіб. Тимчасово виконуючим обов'язки директора інституту був призначений професор Іванушкін Іван Федорович [9].

На підставі наказу Наркома Мінометного озброєння СРСР наказом по Одеському індустріальному інституту від 22.06.44 р. № 14 директором інституту був призначений інженер Кобелєв Михайло Павлович, який перебував на цій посаді до 18.09.45 р.

На підставі Постанови РНК СРСР від 30.04.45 р. № 931 та наказів Наркома Мінометного озброєння СРСР і Всесоюзного Комітету у справах вищої школи від 17.05.45 р. № 215/287 на-

казом по Одеському індустріальному інституту від 27.06.45 р. № 68 Одеський індустріальний інститут з 01.05.45 р. був перейменований в Одеський політехнічний інститут.

На підставі наказу Наркома Мінометного озброєння СРСР наказом по Одеському політехнічному інституту від 27.09.45 р. № 105 директором інституту призначається професор Добровольський Віктор Афанасійович, який очолював інститут до 13 вересня 1957 р. (наказ № 482) [10].

З архівними документами можна ознайомитися у музеї університету.

Кожна нова сторінка історії політехнічного є безцінним активом, який допоможе подолати будь-які історичні та економічні виклики і стати міцною основою духовного та наукового розвитку університету.

Від нашого сьогоdnішнього ставлення до минулого багато в чому залежить майбутня доля Вітчизни.

Нове покоління має шанс морально піднятися та зберегти історичну спадковість поколінь, що зростатиме в умовах відновленої української державності.

Література

1. История Одесского политехнического в очерках / Авторы-составители Ю.С. Денисов, В.И. Бондарь; под ред. В.П. Малахова. — [Изд. 2-е, перераб. и доп.]. — Одесса: ОНПУ; Астропринт, 2003. — 656 с.
2. О возобновлении работы Одесского индустриального института в г. Пензе: Распоряжение Совета Нар. Комиссаров СССР от 30 июня 1943 г. № 12620-рс. — 1 л. — Гос. архив Пензен. обл. (ф. р-2038, оп. 1, д. 6706, л. 300).
3. О возобновлении работы Одесского индустриального института: Приказ Всесоюз. Ком. по делам высш. шк. при СНК СССР и Нар. Комиссара Миномет. вооружения Союза ССР от 3 июля 1943 г. № 164/210 — 1 л. — Архив Пензен. гос. технич. ун-та (ф. р-2417, оп. 1, д. 1, л. 1).
4. О размерах и порядке назначения стипендий в вузах и техникумах (в т. ч. Одесского индустриального института) и об освобождении студентов от призыва в Красную Армию: Приказ Нар. Комиссара Миномет. вооружения Союза ССР от 18 сентября 1943 г. № 307. — 1 л. — Архив Пензен. гос. технич. ун-та (ф. р-2417, оп. 1, д. 2, л. 27 и обл).
5. О назначении С.П. Березко и. о. директора Одесского индустриального института: Приказ Нар. Комиссара Миномет. вооружения от 3 июля 1943 г. № 259-к. — 1 л. — Архив Пензен. гос. технич. ун-та (ф. р-2417, оп. 1, д. 1, л. 2).
6. Об утверждении С.П. Березко директором Одесского индустриального института: Приказ Всесоюз. Ком. по делам высш. шк. от 30 сент. 1943 г. № 2463-к. — 1 л. — Архив Пензен. гос. технич. ун-та (ф. р-2417, оп. 1, д. 1, л. 5).
7. Об организации в 1944 г. Пензенского индустриального института в г. Пензе и о возобновлении работы Одесского индустриального института в г. Одессе: Распоряжение Совета Нар. Комиссаров СССР от 8 июня 1944 г. № 12393-р — 1 л. — Гос. архив Пензен. обл. (ф. р-2038, оп. 1, д. 799, л. 64).
8. Об организации в 1944 г. Пензенского индустриального института в г. Пензе и о возобновлении работы Одесского индустриального института в г. Одессе: Приказ Нар. Комиссара Миномет. вооружения Союза ССР и Комитета по делам высшей школы при СНК СССР от 15 июня 1944 г. № 337/249. — 1 л. — Архив Пензен. гос. технич. ун-та (ф. р-2417, оп. 1, д. 25, л. 7 и обл.).
9. Приказ по Одесскому индустриальному институту от 19 апреля 1944 г. № 1 // Одес. облпартархив (ф. 11, оп. 18, д. 107. л. 8).
10. Приказ по Одесскому политехническому институту от 27 июня 1945 г. № 68 // Архив ОНПУ (оп. № 11, личное дело № 1).

Рецензент д-р іст. наук, проф. Одес. нац. політехн. ун-ту Сухотеріна Л.І.

Надійшла до редакції 10 квітня 2009 р.